

O pledoarie pentru adevăr

Anton Adămuț, *Amicus Plato sed magis amica veritas. Istoria spusei de la Homer la Tarski* (Editura Institutul European, Iași, 2018)

Ioan-Alexandru GRĂDINARU*

Autor a numeroase studii, eseuri, articole în reviste de specialitate și cultură, cărți – dintre care amintim *Schiță pentru o istorie subiectivă a filosofiei* (1999), *Filosofia substanței* (1997), *Literatură și filosofie creștină* (1997), *Filosofia Sfântului Augustin* (2001), *Cum visează filosofii* (2008), *Fenomenologia celuilalt (Cazul Platon – Banchetul)* (2011) – Anton Adămuț propune publicului iubitor de filosofie o schimbare de registru. Ce-ar fi, se întreabă autorul, dacă am încerca să recuperăm nu istoria unui concept sau istoria unei doctrine, ci mai curând istoria unei sentințe, îndeajuns de cunoscută și de utilizată încât să fie cu mult mai faimoasă chiar decât o doctrină? Una dintre mizele cărții este de arăta că această istorie se dezvăluie a fi cu mult mai întortocheată decât se putea bănuși, iar ceea ce credeam că știm trebuie supus, din nou, probei critice. Beneficiul călătorilor care îl însoțesc pe Anton Adămuț este în primul rând acela de a se insera pe un traseu al gândirii care oferă nu doar informații inedite, ci și o poveste paideutică.

Apropierea de adevăr nu se face pe o cale directă, ci parcurgând un drum mai lung, mai anevoios, dar mai complet din punct de vedere spiritual. Acest drum este realizat prin traversarea mai multor scenarii simbolice – parabola fiului risipitor, povestea lânii de aur, motivul luminii și al iluminării – care însă nu evoluează pe traiectorii paralele, ci sunt menite să întrețină un desen semnificativ. Excursul propus de Anton Adămuț are un prolog antic, în care aflăm mai întâi despre o *disputatio* neterminată (p. 22), apoi asistăm la o redeschidere, cu chei noi, a cazului Homer (pp. 29-48), urmând să-i regăsim pe Platon și Aristotel în ipostaza de fii risipitori (pp. 67-93), capitolul încheindu-se cu o relectură a unui pasaj din *Republica*. Secțiunea de mijloc a lucrării examinează cinci variante ale sentinței-temă (*Amicus Plato sed magis amica veritas, Amicus Socrates sed magis amica veritas, Amicus Socrates, amicus Plato sed praehonoranda veritas, Et veritatem diligimus et Platonem sed rectius est diligere veritatem, Minime vero veritati praeferendus est vir*),

* Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași.

urmărindu-le sursele (de pildă, un loc clasic este *Etica nicomahică* 1096 a 13-14, un altul este dialogul *Phaidon*, 91 b-c), specificul, dar și diferențele subtile. Regăsim în această parte a lucrării un model de dezvoltare a scriiturii propriu autorului, vizibil și în câteva cărți anterioare: mai ales atunci când concentrarea efortului hermeneutic vizează antichitatea greacă, se inserează subtil în construcția propusă discursul creștin.

Uneori straturile mai dure ale textului alternează cu cele mai moi – ne aflăm într-o chestă, așadar – din cauza unui fenomen pe care îl denumim cu un singur cuvânt, eroziune. Dar e limpede că aici se ascunde nu unul, ci multiplul. Omul și textele sale suportă o eroziune produsă de curgerea timpului, o alta determinată de schimbările culturale și de uitarea ce le însoțește permanent ca un martor mut, și nu în ultimul rând de autocenzura propriei noastre răbdări, silită să mai facă a nu știu câta oară efortul de a înțelege. Rezultatul evident este apariția erorilor – abateri de la drumul firesc, până la urmă –, erori de atribuire (a cui este spusa?), erori de (re)formulare, dificultăți de adaptare a unui gând vechi la un peisaj intelectual insolit. Eroismul omului nu trebuie nici subestimat, nici luat în derîdere, pe de altă parte, chiar dacă provine dintr-un act de încăpățănare. Ne-am închinat idolului păstrării și transmiterii mai departe, chiar dacă rezultatul pendulează adesea între tragic și comic (ca atunci când dintr-o sentință rămâne în conștiința publicului doar un fragment, poate chiar trădător). Un exemplu e indicat în acest punct. William și Martha Kneale creează nu doar o carte bună, ci un monument vivanț în cunoscuta lor lucrare *Dezvoltarea logicii*. Și totuși imprecisul se inserează tiptil și în teritoriul acesta: „*Inimicus Plato sed magis inimica falsitas* apare ca motto/maximă în William Kneale și Martha Kneale alături de alte trei maxime din Abelard, Leibniz și Cantor. (...) Cantor nu a spus (aidoma lui Tarski) sau, în tot cazul, nu a scris ceea ce pretinde Kneale în *Dezvoltarea logicii* că ar fi un citat din Cantor, citatul nu e din Cantor, e din altcineva, Kneale e în eroare. Povestea lui Cantor e mai lungă” (p. 182). Lui Anton Adămuț îi place foarte mult să cultive paradoxul, dar să și reviziteze episoade anecdotice din istoria filosofiei (examenul despre... Platon pe care Mircea Vulcănescu îl susține cu Nae Ionescu se poate urmări la paginile 83-84). În fond, acestea din urmă împrăștie nu doar parfumul spiritului de finețe, dar și pe acela al vieții autentice pe care am fi crezut-o prezentă oriunde, numai în devenirea plină de abstracțiuni a gândirii filosofice, nu. Iată un exemplu: „Ca pasăre a lui Apollon apare lebăda în *Phaidon* (85 a-b) și ea stăpânește arta prevestirii (*ho mantike*). Socrate discută cu Cebes și Simmias. Cei doi îl cred pe Socrate

„posomorât”, se pregătește să moară, cum ar putea fi altfel decât posomorât! Comentează Socrate că îl cred convivii „mai prejos de lebede” în arta aceasta. Căci lebedele, când simt că au să moară, cântă mai puternic bucuoroase că vor ajunge îndată alături de zeul căruia-i slujesc.” (p. 68).

Instrumentul etimologic este utilizat pe tot parcursul cărții. Pentru autor, recursul la etimologie nu reprezintă doar o cale de acces pentru intrarea în perimetrul sensului, ci o modalitate prin care se oferă fundament dezvoltării filosofice ulterioare. Astfel, cartea încearcă să retraseze, prin inginerie inversă, istoria unei spuse care parcurge – cum altfel? – un drum labirintic și deschide porți neașteptate. Este, fără îndoială, și istoria variantelor celebrului dicton. Dacă studioșii domeniului anticipau prezența lui Aristotel și a lui Erasmus în această reconstrucție, ei vor avea plăcuta surpriză de a regăsi și nume precum Tarski sau Cantor. Însă finalul cărții ne oferă un *clin d'oeil* mai mult decât incitant: nespusele au rolul lor și, fără puțință de tăgadă, propria lor forță de fascinație. Dialogul la distanță dintre Frazer și Sadoveanu nu este cătuși de puțin frivol, deși experiența lecturii lor ne conduce pe ambigue căi ale plăcerii hermeneutice. Într-o dispută directă – că tot trăim într-un ev al clasamentelor – Anton Adămuț îl preferă pe ultimul, mai rafinat, mai aproape de izvoarele tradiționale și mai deschis către mister. Frazer oferă la rândul său o inițiere, deși aceasta este plasată într-un alt registru, al scepticismului temperat.

Lucrarea pune în egală măsură problema autorității și a adevărului. Un adevăr care nu ia doar forma convenției T a lui Tarski, ci se confundă adesea cu o formă de iluminare. Istoria însăși, conchide autorul (p. 129), pare a ne îndrepta mai curând către *magis amica veritas*. Este vorba, aici, desigur, atât despre discursul științei – care, parțial cel puțin, l-a abandonat pe Platon pentru a se pune în slujba adevărului înțeleș ca virtute explicativă și predictivă – cât și despre discursul simbolic (adevărul iluminării) sau despre discursul creștin (persoana lui Iisus ca adevăr). Anton Adămuț crede că „lumina adevărului e durabilă, finalitatea cunoașterii e autoperfecționarea” (p. 197), așadar povestea căutării adevărului are un final în egală măsură formator și salvator. Caracterul atractiv al subiectului, informația inedită, dar și stilul inconfundabil al autorului fac din lucrarea *Amicus Plato sed magis amica veritas. Istoria spusei de la Homer la Tarski* o lectură plăcută și utilă atât pentru specialiștii din domeniul filosofiei, cât și pentru cititorii interesați de istoria ideilor.